

Аналітична записка

з питань порівняльного законодавства щодо закордонного досвіду застосування Європейської конвенції про захист домашніх тварин, зокрема в частині купірування хвоста та вух у собак*

Анотація. В аналітичній записці проаналізовано основні положення Європейської конвенції про захист домашніх тварин, наведено стан її ратифікації державами-учасниками. Здійснено огляд Пропозиції Європейської Комісії щодо проекту Регламенту про добробут собак і котів та їхню відстежуваність. Проаналізовано законодавство Австрії, Болгарії, Данії, Латвії, Литви, Німеччини, Румунії, Фінляндії, Чехії та Швеції на предмет правового регулювання проведення хірургічних операцій для зміни зовнішнього вигляду домашньої тварини або для інших нелікувальних цілей, зокрема, купірування хвоста та вух у собак, а також підстав для виключень та відповідальності за порушення встановлених заборон.

Ключові слова: Європейська конвенція про захист домашніх тварин, добробут тварин, хірургічні втручання, купірування хвоста, купірування вух, жорстоке поводження з тваринами.

Вступ

Україна, як і більшість держав-членів Ради Європи, підписала та ратифікувала Європейську конвенцію про захист домашніх тварин 1987 року¹ (далі – Конвенція). Статтею 3 Конвенції встановлено основні принципи благополуччя тварин, які полягають у тому, що «ніхто не повинен спричиняти для домашньої тварини непотрібного болю, страждання або пригнічувати її. Ніхто не повинен залишати домашньої тварини». Уточнення цих принципів подається у статті 10, якою передбачено, що хірургічні операції для зміни зовнішнього вигляду домашньої тварини або для інших нелікувальних цілей забороняються, зокрема такі, як: купірування хвоста; купірування вух; позбавлення голосу; видалення зубів і пазурів. Винятки із цих заборон дозволяються лише: а) якщо ветеринарний лікар вважає, що нелікувальні заходи є необхідними, або з огляду на ветеринарно-медичні показники, або для користі будь-якої конкретної тварини; б) для запобігання розмноженню.

Наразі в Україні відсутня пряма заборона на хірургічні операції для зміни зовнішнього вигляду домашньої тварини або для інших нелікувальних цілей, зокрема на купірування вух і хвостів у собак. На вебсайті Німецької асоціації захисту тварин зазначається, що укорочені хвости, загострені вуха в минулому були стандартною практикою для таких порід собак, як добермани, боксери, шнауцери, німецькі доги та пінчери. Купірування передбачає хірургічне вкорочення вушної раковини або хвоста собак. Навіть якщо процедура проводиться під наркозом, вона все одно пов'язана із сильним болем у тварин після неї. Із цієї причини купірування в багатьох державах зараз є незаконним. Собаки спілкуються за допомогою вух і хвостів, а коли їхні частини тіла купіровані, їхня експресивна поведінка значно обмежена. Означене може

¹ Європейська конвенція про захист домашніх тварин : Конвенція Рада Європи від 13.11.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text

призвести до проблем із поведінкою та конфліктів з іншими собаками. Встановлено, що агресивна поведінка частіше зустрічається серед собак із купірованими хвостами. Процедура також може призвести до хронічних проблем зі здоров'ям, таких як фантомний біль у кінцівках².

Утім, якщо позиція зоозахисників Німеччини співпадає з положеннями Конвенції, слід звернути увагу, що не всі держави її підписали та ратифікували. Нижче наводимо перелік держав, які не підписали і не ратифікували Конвенцію (Табл. 1), та тих, які її ратифікували (Табл. 2). Варто зазначити, що держави-учасниці Конвенції почасти ратифікували її з певними відступами.

Таблиця 1

**Держави, які не підписали і не ратифікували
Європейську конвенцію про захист домашніх тварин (ETS № 125):**

1.	Албанія
2.	Вірменія
3.	Боснія і Герцеговина
4.	Хорватія
5.	Естонія
6.	Грузія
7.	Угорщина
8.	Ісландія
9.	Ірландія
10.	Ліхтенштейн
11.	Мальта
12.	Монако
13.	Чорногорія
14.	Північна Македонія
15.	Польща
16.	Сан-Марино
17.	Словаччина
18.	Словенія
19.	Велика Британія

Таблиця 2

**Держави, які ратифікували
Європейську конвенцію про захист домашніх тварин (ETS № 125)³:**

	Держава	Підписання	Ратифікація	Набрання чинності
1.	Андорра	28.01.2022	18.10.2022	01.05.2023
2.	Австрія	02.10.1997	10.08.1999	01.03.2000
3.	Азербайджан	22.10.2003	19.10.2007	01.05.2008
4.	Бельгія	13.11.1987	20.12.1991	01.07.1992
5.	Болгарія	21.05.2003	20.07.2004	01.02.2005
6.	Кіпр	09.12.1993	09.12.1993	01.07.1994
7.	Чехія	24.06.1998	23.09.1998	01.04.1999
8.	Данія	13.11.1987	20.10.1992	01.05.1993
9.	Фінляндія	02.12.1991	02.12.1991	01.07.1992

² Brutal beauty ideal & painful practice. Docking in dogs. Website des Deutscher Tierschutzbund e.V. URL: https://www.tierschutzbund.de/en/animals-topics/pets/dogs/docking-ban?utm_

³ Chart of signatures and ratifications of Treaty 125. Website of the Council of Europe Portal. URL: https://www.coe.int/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=125&utm_

10.	Франція	18.12.1996	03.10.2003	01.05.2004
11.	Німеччина	21.06.1988	27.05.1991	01.05.1992
12.	Греція	13.11.1987	29.04.1992	01.11.1992
13.	Італія	13.11.1987	19.04.2011	01.11.2011
14.	Латвія	01.03.2010	22.10.2010	01.05.2011
15.	Литва	11.09.2003	19.05.2004	01.12.2004
16.	Люксембург	13.11.1987	25.10.1991	01.05.1992
17.	Нідерланди	13.11.1987	15.12.2022	01.07.2023
18.	Норвегія	13.11.1987	03.02.1988	01.05.1992
19.	Португалія	13.11.1987	28.06.1993	01.01.1994
20.	Молдова	13.09.2024	26.02.2025	01.09.2025
21.	Румунія	23/06/2003	06/08/2004	01/03/2005
22.	Сербія	02.12.2010	02.12.2010	01.07.2011
23.	Іспанія	09.10.2015	19.07.2017	01.02.2018
24.	Швеція	14.03.1989	14.03.1989	01.05.1992
25.	Швейцарія	13.11.1990	03.11.1993	01.06.1994
26.	Туреччина	18.11.1999	28.11.2003	01.06.2004
27.	Україна	05.07.2011	09.01.2014	01.08.2014

Враховуючи вищенаведене, предметом цього дослідження є аналіз досвіду держав-членів Європейського Союзу та держав, які підписали і ратифікували Конвенцію, щодо реалізації положень її статті 10 у сфері правового регулювання проведення хірургічних операцій для зміни зовнішнього вигляду домашньої тварини або для інших нелікувальних цілей.

Основна частина

В *Європейському Союзі* (далі – ЄС) питання хірургічних втручань, які змінюють зовнішній вигляд тварин, належить до сфери добробуту тварин. Слід зазначити, що наразі на рівні ЄС відсутній єдиний законодавчий акт (регламент чи директива), який би прямо забороняв подібні хірургічні втручання у всіх державах-членах. Водночас станом на жовтень 2025 року 20 із 27 держав-членів ЄС підписали і ратифікували Європейську конвенцію про захист домашніх тварин, а отже прийняли на себе зобов'язання дотримуватись її положень, включно із впровадженням заборони на так звані косметичні хірургічні операції. У декларативних документах ЄС визнається важливість цієї Конвенції, особливо коли йдеться про гармонізацію стандартів добробуту тварин у державах-членах.

Окремі аспекти, пов'язані з правовим регулюванням добробуту тварин у межах ЄС, визначені в дотичних правових актах. Це, зокрема, може стосуватися питання некомерційного ввезення тварин, які піддавалися косметичним (нелікувальним) хірургічним втручанням, на територію ЄС для їх участі у виставках або інших публічних заходах. Окремі питання некомерційного ввезення тварин до ЄС визначені в Регламенті (ЄС) 576/2013 Європейського Парламенту та Ради від 12 червня 2013 року про некомерційне переміщення домашніх тварин та скасування Регламенту (ЄС) 998/2003⁴ (далі – Регламент (ЄС) 576/2013). Цей Регламент присвячений переважно ветеринарно-

⁴ Regulation (EU) 576/2013 of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 on the non-commercial movement of pet animals and repealing Regulation (EC) 998/2003. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/576/oj/eng>

санітарним вимогам до некомерційного переміщення домашніх тварин (собак, котів, тхорів) між державами-членами та з третіх країн до ЄС. Він також містить визначення «некомерційного переміщення», яке не має на меті продаж або передачу права власності на тварину (стаття 3); визначає необхідність наявності у тварини мікрочіпа / транспондера (стаття 6); встановлює вимоги до вакцинації (стаття 7) та інші загальні умови, які мають бути виконані для некомерційного ввезення тварин до ЄС (стаття 10). Проте, Регламент (ЄС) 576/2013 не включає положень, які би безпосередньо регулювали або забороняли участь тварин (зокрема, собак із купірованими вухами чи хвостами) у виставках або інших публічних заходах.

Наразі в ЄС триває процес реформування законодавства у сфері добробуту тварин, ініційований Європейською Комісією у межах Стратегії «Від ферми до виделки» від 20 травня 2020 року з метою розбудови справедливої, здорової та екологічно чистої продовольчої системи в Союзі (*A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system*)⁵. У рамках Стратегії Європейська Комісія взяла на себе зобов'язання переглянути та посилити низку законодавчих актів, зокрема щодо добробуту тварин (включаючи ініціативи щодо транспортування та утримання домашніх тварин).

Із метою імплементації Стратегії від 20 травня 2020 року в частині, що стосується забезпечення добробуту тварин, була розроблена пропозиція Європейської Комісії щодо необхідності ухвалення Регламенту Європейського Парламенту та Ради про добробут собак і котів та їхню відстежуваність COM/2023/769⁶, що безпосередньо регулює питання проведення хірургічних операцій для зміни зовнішнього вигляду домашньої тварини або для інших нелікувальних цілей.

Основний принцип, визначений у статті 15 проекту Регламенту, стосується прямої заборони будь-яких хірургічних втручань, які не мають медичних показань. Зокрема, забороняється проведення хірургічних операцій собакам і котам з метою зміни їхнього зовнішнього вигляду або для інших нелікувальних цілей, включно із купіруванням хвоста та вух у собак. Заборона також поширюється на інші процедури (такі, як видалення кігтів чи зубів), які не є необхідними з ветеринарного погляду. Водночас у проекті Регламенту передбачена низка медичних та інших винятків. Зокрема, операції дозволені у випадках, коли це необхідно для медичних (ветеринарних) цілей (лікування хвороби чи травми), а також з метою ідентифікації (наприклад, чіпування або татуювання) або контролю розмноження (наприклад, стерилізація / кастрація), якщо це робиться відповідно до умов Регламенту та національного законодавства держав-членів.

Проте, поки цей Регламент не ухвалений і не набув чинності на рівні Союзу, правове регулювання добробуту тварин, включно із заборонаю

⁵ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions «A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system». COM/2020/381 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52020DC0381>

⁶ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the welfare of dogs and cats and their traceability. COM/2023/769 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52023PC0769>

купірування, здебільшого здійснюється на рівні національних законодавств держав-членів.

Так, у **Німеччині** Конвенцію було ратифіковано в 1991 році, вона набрала чинності в 1992 році. А вже у 2006 році було прийнято відповідне законодавство.

Закон Німеччини про добробут тварин⁷ визначає загальні умови утримання тварин та встановлює низку чітких заборон на дії та втручання, що завдають шкоди добробуту тварин. Мета цього закону – захистити життя та благополуччя тварин, виходячи з відповідальності людини за них як за подібних істот. Також встановлено, що ніхто не може завдавати болю, страждань чи шкоди тварині без достатніх на те підстав. Відповідно до статті 6 цього Закону повна або часткова ампутація частин тіла або повне або часткове видалення чи знищення органів чи тканин хребетної тварини заборонено. Ця заборона не застосовується: якщо втручання в окремих випадках потрібно за ветеринарними показаннями; у випадку собак, яких використовують для полювання; коли це необхідно для цільового використання тварини; якщо це не обумовлює жодних ветеринарних проблем. За порушення норм цієї статті передбачена адміністративна відповідальність (стаття 18 Закону).

Окрім того, у Німеччині порядок розведення та утримання собак визначений Постановою про добробут собак⁸. Статтею 10 Постанови встановлена заборона на участь у виставках собак, у яких частини тіла, зокрема вуха або хвіст, були повністю або частково ампутовані з порушенням принципів добробуту тварин, або в яких як наслідок спадковості:

а) частини тіла або органи відсутні, непридатні або змінені для використання, відповідного виду, і це спричиняє біль, страждання або пошкодження;

б) виникають поведінкові розлади, пов'язані зі стражданням;

в) будь-який контакт із представниками того ж виду призводить до болю, страждань чи шкоди, яких можна уникнути, їм самим або представнику того ж виду тощо.

Австрія ратифікувала Конвенцію у 1999 році. В Австрії Закон про добробут тварин⁹ діє з 2004 року, його метою є захист життя та добробуту тварин на основі особливої відповідальності людей за тварин як за інших істот.

Відповідно до статті 7 цього Закону втручання, що не служать терапевтичним чи діагностичним цілям або професійній ідентифікації тварин відповідно до чинного законодавства, заборонені, зокрема:

1) втручання для зміни фенотипового вигляду тварини;

2) купірування хвоста;

3) купірування вух;

⁷ Tierschutzgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 18. Mai 2006 (BGBl. I S. 1206, 1313), das zuletzt durch Artikel 2 Absatz 20 des Gesetzes vom 20. Dezember 2022 (BGBl. I S. 2752) geändert worden ist. Website des Bundesamts für Justiz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/tierschg/BJNR012770972.html>

⁸ Tierschutz-Hundeverordnung vom 2. Mai 2001 (BGBl. I S. 838), die zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 25. November 2021 (BGBl. I S. 4970) geändert worden ist. Website des Bundesamts für Justiz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/tierschhuv/BJNR083800001.html>

⁹ Bundesgesetz über den Schutz der Tiere (Tierschutzgesetz – TSchG), BGBl I 2004/118, ist seit 1. Jänner 2005 in Kraft.. Website des Bundeskanzleramts der Republik Österreich. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20003541>

- 4) перерізання голосових зв'язок;
- 5) видалення кігтів та зубів тощо.

Винятки з цих заборон дозволені лише для запобігання розмноженню, або якщо втручання є необхідним для цільового використання тварини, для її захисту або для захисту інших тварин. Втручання, під час яких тварина зазнає або може зазнати значного болю, допустимі лише за умови, що вони проводяться після ефективної анестезії ветеринарним лікарем або асистентом, призначеним під керівництвом лікаря-терапевта, та за умови ефективного знеболення в післяопераційному періоді ветеринаром або іншою компетентною особою (Постанова про утримання тварин¹⁰). Крім того, татуювання або знебарвлення шкіри, оперення чи хутра з естетичних чи комерційних причин заборонено, окрім випадків, коли це необхідно для професійної ідентифікації тварин. Відповідно до статті 38 цього Закону порушення статті 7 є адміністративним правопорушенням, що карається штрафом до 7500 євро, а у разі повторного правопорушення – до 15 000 євро.

У *Швеції* законодавче регулювання захисту тварин є одним із найсуворіших в Європі й повністю забороняє проведення хірургічних операцій для зміни зовнішнього вигляду домашньої тварини або для інших нелікувальних цілей. Наприклад, купірування вух і хвостів у собак для косметичних цілей заборонено ще з 1988 року, тобто ще до набрання Конвенцією чинності для Швеції. Наразі ці питання визначаються Законом про добробут тварин від 20 червня 2018 року¹¹.

Розділ 4 цього Закону присвячений питанням догляду за тваринами та проведенню хірургічних процедур і визначає загальну заборону проводити хірургічні операції або робити ін'єкції тваринам, окрім випадків, коли це виправдано ветеринарними показаннями. Винятком також є ситуації, коли проведення відповідних процедур схвалено Комітетом із питань етичного поводження з тваринами. Обов'язковою умовою є проведення хірургічних процедур фахівцем-ветеринаром та під анестезією. Передбачається, що Уряд або орган, призначений Урядом, може видати додаткові правила щодо хірургічних процедур на тваринах та ін'єкцій тваринам. На додаток Закон про добробут тварин визначає, що Уряд або уповноважений ним орган має право встановлювати правила чи заборони щодо застосування гормонів чи інших речовин для впливу на характеристики тварини в інших цілях, ніж профілактика, діагностика, полегшення або лікування хвороби. Це положення підтверджує та посилює принцип, установлений у шведському законодавстві – будь-яке втручання в організм тварини, що змінює її зовнішність чи природні властивості без медичної потреби, є забороненим. Базуючись на цих положеннях, можна зробити висновок, що у Швеції діє загальне обмеження на проведення

¹⁰ Verordnung der Bundesministerin für Gesundheit über die Haltung von Wirbeltieren, die nicht unter die 1. Tierhaltungsverordnung fallen, über Wildtiere, die besondere Anforderungen an die Haltung stellen und über Wildtierarten, deren Haltung aus Gründen des Tierschutzes verboten ist (2. Tierhaltungsverordnung) StF: BGBl. II Nr. 486/2004. Website des Bundeskanzleramt der Republik Österreich. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20003860>

¹¹ Djurskyddslag (2018:1192), Utfärdad: 2018-06-20. Regeringskansliets rättsdatabaser. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/djurskyddslag-20181192_sfs-2018-1192/#K10

хірургічних втручань без медичної необхідності, що поширюється і на процедури купірування та інші косметичні операції.

Із метою конкретизації положень Закону про добробут тварин Міністерство сільськогосподарських справ та інфраструктури Швеції ухвалило Постанову про захист тварин від 21 лютого 2019 року¹², у Розділі 4 якої визначаються правила хірургічних процедур та ін'єкцій, які деталізують положення Закону і підтверджують неприпустимість косметичних втручань в організм тварини.

Окрім того, для уточнення положень Закону та Постанови Шведське ветеринарне управління надало роз'яснення, в яких, зокрема, визначається, що «хірургічні втручання, які роблять тваринам, дозволені лише за необхідності та з ветеринарних міркувань». Це означає, наприклад, що не дозволяється оперувати собаці голосові зв'язки, щоб зупинити її гавкіт. Також заборонено проводити процедури, що змінюють зовнішній вигляд собаки. Купірування хвостів та вух заборонено, окрім випадків, коли це необхідно з ветеринарних причин. Собаці, якій купірували вуха за кордоном, не дозволяється в'їжджати до Швеції до повного загоєння вух, тобто до досягнення стану, коли їх не потрібно буде заклеювати або фіксувати їх. У Швеції заборонено заклеювати вуха або фіксувати їх у певному положенні після купірування, оскільки це завдає собаці страждань. Також заборонено прив'язувати або іншим чином примусово піднімати чи опускати вуха собаці, якщо це завдає їй страждань¹³.

Таким чином, законодавство Швеції визначає повну заборону проведення хірургічних операцій для зміни зовнішнього вигляду домашньої тварини або для інших нелікувальних цілей та не дозволяє здійснювати будь-які втручання, зокрема, купірування хвоста чи вух у собак, із косметичною метою, окрім випадків, коли це виправдано медичними (ветеринарними) причинами.

За порушення встановлених правил поводження з тваринами шведське законодавство передбачає адміністративну або кримінальну відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі на строк до двох років (розділ 10 Закону про добробут тварин; стаття 13 «Жорстоке поводження з тваринами» Кримінального кодексу Швеції)¹⁴.

Болгарія підписала Конвенцію у 2003 році, а у 2004 році вона була ратифікована. 31 січня 2008 року набрав чинності Закон про захист тварин¹⁵. Відповідно до цього Закону захист тварин виражається у збереженні їхнього життя, здоров'я та добробуту, їх захисті від нелюдського, жорстокого та особливо жорстокого поводження, забезпеченні належного догляду та умов

¹² Djurskyddsförordning (2019:66), Utfärdad: 2019-02-21. Sveriges riksdags webbplats. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/djurskyddsförordning-201966_sfs-2019-66/#K4

¹³ Så sköter du din hund. Jordbruksverket webbplats. URL: <https://jordbruksverket.se/djur/hundar-katter-och-smadjur/hundar/sa-skoter-du-din-hund?utm>

¹⁴ Djurskyddslag (2018:1192), Utfärdad: 2018-06-20. Regeringskansliets rättsdatabaser webbplats. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/djurskyddslag-20181192_sfs-2018-1192/#K10; Brottsbalk (1962:700), Utfärdad: 1962-12-21. Sveriges Riksdag webbplats. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700/

¹⁵ Закон за защита на животните: В сила от 31.01.2008 г. Българският правен портал. URL: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135579104>

життя з урахуванням їхніх фізіологічних та поведінкових особливостей. Статтею 7 Закону визначений перелік діянь, які кваліфікуються як жорстоке поводження з тваринами, до яких належить, зокрема, купірування вух та хвостів з метою зміни зовнішнього вигляду тварин (пункт 19 частини 2 статті 7). Цією ж статтею визначено, що купірування вух та хвостів із метою зміни зовнішнього вигляду тварин допускаються, якщо: їх виконання є необхідним згідно з ветеринарним рецептом або процедурою, яка потрібна для збереження життя, здоров'я та добробуту тварини; процедура потрібна для запобігання значним травмам тварин або захисту інших тварин.

Румунія підписала Конвенцію у 2003 році, а у 2004 році ратифікувала її. 26 травня 2004 року був прийнятий Закон про захист тварин¹⁶. Цей закон регулює заходи, необхідні для забезпечення умов життя та добробуту тварин. Стаття 6 Закону визнає хірургічні втручання, спрямовані на зміну зовнішнього вигляду тварини або для інших нелікувальних цілей, такі як видалення кігтів, купірування хвостів, купірування вух, перерізання голосових зв'язок, абляція кігтів, обрізання дзьоба та зубів, – як жорстоке поводження з тваринами.

Статтею 19 Закону визначено умови, за яких дозволяється хірургічне втручання, а саме:

- тварини піддаються хірургічному втручанню лише у виправданих випадках;
- хірургічні втручання проводяться під місцевою або, залежно від обставин, загальною анестезією;
- хірургічні втручання повинні проводитися у дозволених місцях, за винятком випадків, коли втручання потрібне на місці;
- медичні процедури, які можуть завдати тварині страждань, повинні виконуватися ветеринаром.

Як вбачається із наведених положень Закону, хірургічні втручання загалом заборонені, а конкретних виключень, які дозволяли б легально провести купірування хвостів або вух у тварин, не існує, окрім виправданого випадку.

Відповідно до статті 25 цього Закону купірування вух та хвостів є злочином і карається позбавленням волі на строк від 6 місяців до 3 років або штрафом.

У **Чехії** основний нормативно-правовий акт, що регулює захист тварин, – це Закон про захист тварин від жорстокого поводження¹⁷ від 29 травня 1992 року. Цей Закон прямо забороняє більшість хірургічних операцій, спрямованих на зміну зовнішнього вигляду тварини з нелікувальних причин, оскільки такі дії вважаються жорстоким поводженням із твариною. Стаття 4 Закону містить перелік як загальних, так і конкретних заборонених дій. Загальні положення передбачають заборону проводити або доручати проводити хірургічні процедури з метою зміни зовнішнього вигляду або інших характеристик тварини, навіть якщо зазначені процедури були проведені з використанням загальних чи місцевих анестетиків, знеболювальних засобів та

¹⁶ LEGE nr. 205 din 26 mai 2004. Portal Legislativ. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/52646>

¹⁷ Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání. č. 246/1992 Sb. Platnost od 29.05.1992. Webové stránky Zákonech pro lidi. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-246>

інших методів, за винятком випадків, коли такі процедури є необхідними для лікування хвороби або травми.

Конкретні заборони перелічені у статті 4 (пункт g):

- забороняється купірування вух, якщо це не є медично обґрунтованим;
- забороняється купірування хвостів у собак, за винятком випадків, коли це необхідно з ветеринарних причин або якщо це передбачено спеціальним положенням (наприклад, для деяких мисливських порід, хоча ці винятки є суворо обмеженими);

- забороняється видалення голосових зв'язок, кігтів, зубів, отруйних чи інших залоз та проведення подібних операцій, що не мають медичних показань.

Закон також визначає санкції та процедури їх застосування у випадку недотримання встановлених норм. Зокрема, передбачено накладення таких штрафів:

- до 100 000 чеських крон для фізичних осіб та до 200 000 чеських крон для юридичних осіб і фізичних осіб, що здійснюють підприємницьку діяльність (це випадки, коли не порушується фізична цілісність тварини);
- до 400 000 чеських крон для фізичних осіб та до 1 000 000 чеських крон для юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців (за менш серйозні випадки жорстокого поводження з тваринами);
- до 1 000 000 чеських крон для фізичних осіб та до 3 000 000 чеських крон для юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців (за більш серйозні випадки жорстокого поводження з тваринами, але не такі, що можуть кваліфікуватися як кримінальний злочин)¹⁸.

Особа, винна у жорстокому поводженні з тваринами, також може бути притягнута до кримінальної відповідальності на підставі статті 302 Кримінального кодексу (злочин «жорстоке поводження з тваринами»), статті 302а Кримінального кодексу (злочин «утримання тварин у неналежних умовах») або статті 303 Кримінального кодексу (злочин «нехтування твариною»)¹⁹.

Водночас у Чехії застосовується виняток, який дозволяє купірування хвостів у певних порід собак, якщо таке хірургічне втручання проводить винятково ветеринар протягом перших 8 днів життя цуценяти (стаття 4 пункт 3 (с))²⁰. Мета такого дозволу на купірування – профілактика травм у собак певних робочих порід, наприклад, мисливських, службових чи пастуших, де хвіст може бути пошкоджений під час роботи (у чагарниках, густій рослинності тощо)²¹.

Данія є однією з перших держав, що підписали Конвенцію. Із того часу було прийнято низку законів, які доповнювали правове регулювання захисту

¹⁸ Ochrana pohody zvířat – welfare. *Webové stránky Státní veterinární správa*. URL: <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/ochrana-pohody-zvirat-welfare/>

¹⁹ Zákon trestní zákoník č. 40/2009 Sb. *Webové stránky Zákonech pro lidi*. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

²⁰ Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání. č. 246/1992 Sb. Platnost od 29.05.1992. *Webové stránky Zákonech pro lidi*. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-246>

²¹ Kupírování uší a ocasu. *Webové stránky Oficiálních stránek Cane Corso klubu, Česká republika*. URL: <https://canecorsoklubcr.cz/nezakonnost-kupirovani/?utm>

тварин. Наразі чинним є Закон про добробут тварин від 29 червня 2016 року²².

Відповідно до статті 11 цього Закону собак із купірованими хвостами або вухами не можна виставляти або іншим чином демонструвати з метою оцінки зовнішнього вигляду собаки, її робочих якостей або навичок. Статтею 14 цього Закону визначено, що хірургічні та подібні втручання, спрямовані на зміну зовнішнього вигляду тварини, заборонені. Порухення цих правил тягне за собою штраф або позбавлення волі на строк до 4 місяців, або навіть суворіше покарання (стаття 28).

Однак, ця заборона не поширюється на собак, хвости яких купіровані відповідно до правил, установлених цим Законом. Профільний Міністр може встановити додаткові правила щодо купірування хвостів певних порід собак, які можуть використовуватися для полювання. Ці правила конкретизовані у Виконавчому наказі про мінімальні вимоги до добробуту тварин для утримання собак²³. Статті 8–9 Наказу визначають, що собакам можна купірувати хвости або вуха лише у випадку, якщо це спеціально вимагається з ветеринарних міркувань. Прямо передбачено, що купірування хвостів та вух собак може проводитися лише ветеринарним лікарем, а перед купіруванням хвоста або вух собаці необхідно провести знеболення, а також забезпечити тривале знеболювальне лікування. Стаття 10 Наказу включає перелік порід собак, цуценятм яких може проводитися купірування хвоста, при цьому процедура може бути здійснена виключно до досягнення цуценям 4 днів.

Зокрема, купірування хвоста дозволяється проводити цуценятм, народженим від батьків зареєстрованих у племінній книзі порід, відображених на *Рис. 1*.

²² Bekendtgørelse af dyreværnsloven. *Official Danish legal information system (Retsinformation.dk)*. URL : <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2016/1019>

²³ Bekendtgørelse om dyrevelfærds-mæssige mindstekrav til hold af hunde. *Official Danish legal information system (Retsinformation.dk)*. URL: <https://share.google/zTXmLTQKQ8Eofly8>

німецький дратхаар

німецький курцхаар

веймарський лягавий

угорська віжла

спаньйоль-бретон

Рис. 1.

Фінляндія також однією з перших підписала Конвенцію та ухвалила національний Закон про добробут тварин²⁴, який має на меті сприяння добробуту тварин та найкращому можливому захисту тварин від шкоди їхньому благополуччю. Статтею 15 Закону визначено, що хірургічні втручання або інші процедури, що завдають болю чи страждань, можуть проводитися тварині лише тоді, коли це виправдано з погляду добробуту тварини. Із наведених положень вбачається, що купірування вух та хвостів повністю заборонені, оскільки є хірургічним втручанням. Виключення стосується тільки медичних показань.

На вебсайті Фінського кінологічного клубу (загальнонаціональна експертна організація з питань кінології, заснована у 1889 році) уточнено, що такі дії, як купірування вух, хвостів, косметичний пірсинг і татуювання у собак, заборонені. Собака, який пройшов процедуру зміни зовнішності, не може бути допущений до випробувань, змагань або до участі у виставках собак. Заборона поширюється на всіх собак, незалежно від того, чи була процедура проведена у Фінляндії, чи за кордоном²⁵.

Латвія підписала Конвенцію про захист домашніх тварин у 2010 році. Наразі чинним є Закон про захист тварин²⁶ 2022 року. Цим Законом

²⁴ Laki eläinten hyvinvoinnista. Official free online legal database of the Finnish Ministry of Justice. URL: https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2023/693#chp_4

²⁵ The Animal Welfare Act protects the health and well-being of dogs. Website of the Kennelliitto. URL: <https://www.kennelliitto.fi/en/dog-ownership/animal-welfare-act-protects-health-and-well-being-dogs>

²⁶ Dzīvnieku aizsardzības likums (ar grozījumiem līdz 22.09.2022.). Website of the State Language Centre of Latvia. URL: <https://www.vvc.gov.lv/en/laws-and-regulations-republic-latvia-english/dzivnieku-aizsardzibas-likums-ar-grozijumiem-lidz-22092022>

забороняється жорстоке поводження з тваринами, зокрема, згідно з пунктом 7 статті 4 Закону забороняється здійснення щодо тварини процедур, що змінюють зовнішній вигляд, або інших нелікувальних процедур, якщо необхідність у них не передбачена і вони не виконуються практикуючим ветеринаром або іншою особою відповідно до законів та нормативних актів, що регулюють добробут тварин.

Окремо зазначено (стаття 18-1), що практикуючий ветеринар має право виконувати купірування хвоста собакам порід, відображених на *Рис. 2*.

Рис. 2.

Отже, загалом будь-які нелікувальні процедури, включно з хірургічним втручанням у формі купірування вух або хвостів, є забороненими. Однак, у контексті купірування хвостів виключення становлять спеціальні породи, визначені Законом. При цьому окремо зазначено, що такі операції може проводити винятково практикуючий ветеринарний лікар. Додаткових вимог до здійснення цієї операції не встановлено.

Відповідальність за жорстоке поводження із тваринами закріплена у статті 230 Кримінального кодексу Латвії²⁷. Такі дії караються позбавленням волі на строк до трьох років, або пробаційним наглядом, або громадськими роботами, або штрафом, із позбавленням права тримати певні або всі види тварин на строк до трьох років. Окрім цього, передбачені кваліфіковані склади злочину за наявності обтяжуючих обставин, як то вчинення злочину у громадському місці або у присутності неповнолітнього, за попередньою змовою групою осіб, спричинення смерті тварини тощо. Максимальна санкція відповідно до статті 230 передбачена у вигляді позбавлення волі на строк до шести років, із позбавленням права утримувати певні або всі види тварин на строк до п'яти років.

Литва підписала Конвенцію про захист домашніх тварин у 2003 році. Наразі чинним є Закон про добробут і захист тварин 1997 року²⁸. У статті 4 цього Закону наведений перелік дій, які визнаються жорстоким поводженням із тваринами та є забороненими. Зокрема, пункт 9 частини другої статті 4 визначає, що забороняються ветеринарні процедури, спрямовані на зміну зовнішнього вигляду або фізіологічних функцій тварин (вкорочення вух, вусів, гриви, дзьоба, хвоста, пошкодження або видалення голосових зв'язок, рогів, кігтів, крил, копит та іклів, вищипування або видалення пір'я тощо), пошкодження структури частин тіла, м'яких тканин або кісток тварин, крім кастрації тварин та інших випадків, передбачених нормативно-правовими актами, або ветеринарних процедур, що здійснюються ветеринарним лікарем відповідно до письмового рішення щодо здоров'я тварини.

Із наведених положень вбачається, що загалом хірургічні процедури, такі як купірування хвостів та вух у тварин, у Литві заборонені, єдиним виключенням є медичні показання, а саме – письмове рішення ветеринарного лікаря. Виключень відносно мисливських порід собак законодавство Литви не містить.

Відповідальність за жорстоке поводження із тваринами закріплена у статті 310 Кримінального кодексу Литви²⁹. Такі дії караються громадськими роботами, або штрафом, або арештом, або позбавленням волі на строк до одного року.

Зведені дані щодо законодавчого регулювання у досліджених вище державах проведення хірургічних операцій для зміни зовнішнього вигляду домашньої тварини або для інших нелікувальних цілей, зокрема купірування хвоста та вух у собак, а також щодо підстав для виключень та відповідальності за порушення встановлених заборон наведені в *Табл. 3*.

²⁷ Krimināllikums. *Tīmekļa vietne Latvijas Republikas Tiesību Akti*. URL: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>

²⁸ GYVŪNŲ GEROVĖS IR APSAUGOS. *Lithuanian Parliament Legal acts information system*. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.46424/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=d3713d4d-47b1-47b2-8c40-aa8697faead9>

²⁹ LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMASIS KODEKSAS. *Lithuanian Parliament Legal acts information system*. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>

Таблиця 3

Держава-учасниця Європейської конвенції про захист домашніх тварин 1987 року	Правова основа захисту добробуту тварин	Допустимі винятки із заборони хірургічних втручань для нелікувальних цілей	Відповідальність за порушення заборони хірургічних втручань для нелікувальних цілей
<i>Німеччина</i>	Закон про добробут тварин 2006 року	*наявність медичних (ветеринарних) показань; *якщо це необхідно для цільового використання тварини (наприклад, щодо собак, які використовуються для полювання); *якщо відсутні ветеринарні застереження	адміністративна або кримінальна відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі на строк до трьох років
<i>Австрія</i>	Закон про добробут тварин 2004 року	*для запобігання розмноженню; *якщо втручання є необхідним для цільового використання тварини; * якщо втручання є необхідним для захисту цієї або інших тварин	адміністративна або кримінальна відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі на строк до двох років
<i>Швеція</i>	Закон про добробут тварин 2018 року	*наявність медичних (ветеринарних) показань та за умови, що проведення відповідних процедур схвалено Комітетом із питань етичного поводження з тваринами	адміністративна або кримінальна відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі на строк до двох років
<i>Болгарія</i>	Закон про захист тварин 2008 року	*наявність медичних (ветеринарних) показань; *збереження життя, здоров'я та благополуччя тварини; *запобігання значному травмуванню тварини або захист інших тварин	адміністративна або кримінальна відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі на строк до десяти років

Румунія	Закон про захист тварин 2004 року	*наявність «виправданих випадків»	адміністративна або кримінальна відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі на строк від 6 місяців до 3 років
Чехія	Закон про захист тварин від жорстокого поводження 1992 року	дозволяється купірування хвостів у певних робочих порід собак (мисливських, службових чи пастуших) з метою профілактики травм та пошкоджень під час роботи	адміністративна або кримінальна відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі від 6 місяців до 10 років
Данія	Закон про добробут тварин 2016 року	дозволяється купірування хвостів у певних робочих порід собак (переважно мисливських) з метою профілактики травм та пошкоджень під час роботи	*адміністративна або кримінальна відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі на строк до двох років; *постійна або тимчасова заборона на утримання, використання чи догляд за тваринами
Фінляндія	Закон про добробут тварин 2023 року	*наявність медичних (ветеринарних) показань; *якщо це виправдано з погляду благополуччя тварини	*адміністративна або кримінальна відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі на строк до чотирьох років; *постійна або тимчасова заборона на утримання тварин
Латвія	Закон про захист тварин 2022 року	*наявність медичних (ветеринарних) показань; *дозволяється купірування хвостів у певних робочих порід собак з метою профілактики травм та пошкоджень під час роботи	*адміністративна або кримінальна відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі; *пробаційний нагляд; *громадські роботи; *позбавлення права тримати певні або всі види тварин на строк до трьох і шести років

<i>Литва</i>	Закон про добробут та захист тварин 1997 року	*наявність медичних (ветеринарних) показань	*адміністративна або кримінальна відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі на строк до 1 року; *громадські роботи
--------------	---	---	--

Висновок

Аналіз законодавства держав-членів Ради Європи та ЄС, які ратифікували Європейську конвенцію про захист домашніх тварин, свідчить про стійку загальноєвропейську тенденцію до повної заборони хірургічних операцій, спрямованих на зміну зовнішнього вигляду тварин із нелікувальною метою, зокрема купірування хвоста та вух у собак. Із метою імплементації Конвенції (зокрема, статті 10) більшість держав-учасниць прийняли національні закони, спрямовані на забезпечення добробуту тварин, які встановлюють пряму заборону хірургічних втручань без належних медичних (ветеринарних) показань.

Перелік винятків із цієї загальної заборони є обмеженим та включає переважно випадки наявності медичних (ветеринарних) показань та контролю за розмноженням (стерилізація / кастрація). Також як виняток у деяких державах дозволяються хірургічні втручання щодо певних робочих порід собак (мисливських, службових чи пастуших) з метою профілактики травм та пошкоджень під час роботи, і ці положення, як правило, стосуються лише купірування хвоста у цуценят раннього віку, яке має проводитися виключно фахівцем-ветеринаром.

За порушення законодавчої заборони на проведення хірургічних операцій, спрямованих на зміну зовнішнього вигляду тварин з нелікувальною метою, національне законодавство держав-учасниць Конвенції передбачає адміністративну або кримінальну відповідальність у вигляді штрафу чи позбавлення волі, а також в окремих випадках постійну або тимчасову заборону на утримання тварин, пробаційний нагляд або громадські роботи.

На рівні ЄС триває процес реформування законодавства у сфері добробуту тварин, що обумовило внесення Європейською Комісією пропозиції щодо проекту Регламенту про добробут собак і котів, який має на меті уніфікувати та посилити заборону на проведення хірургічних операцій для зміни зовнішнього вигляду домашньої тварини або для інших нелікувальних цілей, впровадивши її як прямий нормативний припис для всіх держав-членів ЄС.

Отже, досвід досліджуваних європейських держав підтверджує, що хірургічні операції, які змінюють зовнішній вигляд домашніх тварин, є неприпустимими з погляду сучасних стандартів добробуту тварин і розглядаються як жорстоке поводження з ними, що спричиняє їм безпідставні страждання. Для України як держави-учасниці Конвенції цей досвід є досить важливим з огляду на необхідність забезпечення імплементації міжнародних зобов'язань, пов'язаних із прямою законодавчою заборонаю хірургічних операцій, спрямованих на зміну зовнішнього вигляду тварин з нелікувальною

метою, зокрема купірування хвоста та вух у собак, та посиленням адміністративної та кримінальної відповідальності за недотримання цих вимог.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*